

سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن

دکتر مجید کافی

زمستان ۱۳۹۷

کافی، مجید، ۱۳۴۴-
سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن / مجید کافی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۷.
سیزده، ۳۹۶ص: مصور، جدول. - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۴۷۲: علوم اجتماعی؛ ۳۸)
بها: ۴۰۰۰۰۰ ریال
فهرست نویسی براساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه، ص. [۳۸۱] - ۳۹۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.
۱. راه و رسم زندگی - جنبه‌های قرآنی. ۲. Conduct of life -- Qur'anic teaching. ۳. انسان (اسلام) -- جنبه‌های قرآنی.
۴. Theological anthropology -- Islam -- Qur'anic teaching. الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان.
BP۱۰۴/۲۰۳۹۷
شماره کتابشناسی ملی
۲۹۷/۱۵۹
۵۵۸۶۵۳۵

سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن

مؤلف: مجید کافی

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و ناشر همکار: سازمان تبلیغات اسلامی

صفحه آرای: اعتصام

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۷

تعداد: ۳۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۴۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نبش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰

(انتشارات ۳۲۱۱۱۲۱۹) نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص.پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

تهران، خیابان ولی عصر علیه السلام، نبش زرتشت غربی، سازمان تبلیغات اسلامی، کد پستی ۱۴۱۵۸۶۳۹۶۵، تلفن: ۸۸۸۹۶۲۳۳

سخن ناشران

نیاز گسترده جوامع علمی حوزوی و دانشگاهی به متون علوم انسانی با نگرش اسلامی در رشته‌های علوم انسانی حقیقتی انکارناپذیر است. برای رفع این نیاز، مراکز پژوهشی با توجه به محدودیت‌های موجود، می‌توانند با یاری و همکاری یکدیگر، آثار مشترکی تدوین و ارائه کنند تا افزون بر ارتقای کمی و کیفی پژوهش‌ها، از تکرار و موازی‌کاری جلوگیری شود. از این رو، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سازمان تبلیغات اسلامی برای نیل به اهداف یادشده، سومین کار مشترک خود را با عنوان «سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن» به جامعه علمی تقدیم می‌کنند.

این کتاب به عنوان منبع اصلی درس سبک زندگی اجتماعی برای دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی در مقطع کارشناسی ارشد و دکترا فراهم آمده است که البته دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان لازم می‌دانیم از تلاش‌های مؤلف محترم اثر، جناب آقای دکتر مجید کافی و نیز از ارزیاب محترم اثر، دکتر حسین اژدری‌زاده و جناب آقای دکتر حسن خیری سپاسگزاری کنیم.

سازمان تبلیغات اسلامی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه

۱	کلیات.....
۱	زمینه تحقیق.....
۴	بیان موضوع.....
۵	هدف.....
۶	سؤالات اصلی.....
۶	سؤالات فرعی.....
۶	ضرورت پژوهش.....
۷	پیشینه تحقیق.....
۱۰	مفهوم شناسی.....
۱۰	سبک.....
۱۱	زندگی.....
۱۱	سبک زندگی.....
۱۲	مفاهیم مرتبط.....
۱۳	سبک زندگی عمومی.....
۱۳	سبک زندگی دینی.....
۱۳	سبک زندگی اسلامی.....

فصل دوم: روش شناسی تحقیق

۱۵	فرایند تحقیق.....
۲۰	روش تحقیق.....
۲۰	۱. تفسیر موضوعی.....

۲۰	.....تحلیل محتوا
۲۱	.....ساخت مدل نظری
۲۱	.....مراحل تحقیق
۲۲	.....گردآوری آیات و روایات
۲۲	.....تحلیل داده‌ها
۲۳	.....(۱) مفهوم‌پردازی
۲۳	.....(۲) مقوله‌بندی
۲۴	.....تعیین نقش مقولات (تحلیل نقشی)
۲۶	.....زمینه (شرایط محیطی)
۲۶	.....علل (شرایط) میانجی
۲۷	.....پیامد
۲۷	.....ساخت مدل
۲۸	.....مدل نظری
۲۸	.....جمع‌بندی فصل

فصل سوم: نظریه‌های سبک زندگی

۳۳	.....تاریخچه مفهوم سبک زندگی
۳۵	.....نظریه‌های سبک زندگی
۳۶	.....۱. نظریه روان‌شناسان
۳۸	.....۲. نظریه اقتصادی
۴۱	.....۳. نظریه اجتماعی
۴۱	.....(۱) نظریه فرهنگی
۴۱	.....سبک زندگی به‌مثابه فرهنگ
۴۳	.....نظریه دینی
۴۵	.....هویت‌یابی زیمل
۴۸	.....گیدنز
۵۱	.....(۲) نظریه‌های جامعه‌شناختی
۵۳	.....رویکرد اول: ثروت‌اندوزی به عنوان هویت اجتماعی
۵۳	.....نظریه ویلن
۵۶	.....رویکرد دوم: سبک زندگی الگوی قشربندی اجتماعی
۵۷	.....مارکس
۵۸	.....وبر
۶۳	.....بورديو
۶۹	.....رویکرد سوم: روش تحقیق (رویکرد نمادین)
۷۱	.....رویکرد چهارم: سبک زندگی بر اساس نظریه ارتباط

۷۳	جمع‌بندی فصل
----	--------------

فصل چهارم: ادبیات نظری تحقیق

۷۸	نیاز
۷۹	محیط
۸۲	ارتباط
۸۳	ارتباطات عاطفی و غیرعاطفی
۸۵	ارتباط مثبت و منفی
۸۶	اختلاف
۸۷	آرمان
۸۹	نظام شخصیت
۹۰	بینش‌ها
۹۱	باورها
۹۲	عقیده
۹۲	نگرش
۹۲	گرایش‌ها
۹۳	تمایلات
۹۳	رفتار
۹۵	اراده
۹۶	نظام فرهنگی
۹۸	ارزش‌ها
۹۹	هنجارها
۱۰۰	عادات
۱۰۰	آداب و رسوم
۱۰۱	قانون (عرف)
۱۰۲	مدگرایی
۱۰۳	نظریه اجتماعی ارتباط
۱۰۴	جمع‌بندی فصل

فصل پنجم: تحلیل مفهومی

۱۰۷	مفهوم‌پردازی
۱۰۸	فرایند مفهوم‌پردازی
۱۰۹	مفهوم‌پردازی نخستین
۱۳۵	روایات
۱۴۸	مفهوم‌پردازی متمرکز

۱۵۹	.....	جمع‌بندی فصل
-----	-------	--------------

فصل ششم: مقوله‌بندی (تحلیل تجمیعی)

۱۶۵	.....	مقوله‌های سبک زندگی
۱۶۹	.....	روابط تبیینی مفاهیم
۱۷۲	.....	مقوله‌های نقشی مدل سبک زندگی
۱۷۳	.....	علل و عوامل
۱۷۳	.....	آموزه‌های دینی
۱۷۴	.....	جهان‌بینی
۱۷۸	.....	تجربه زیسته
۱۷۹	.....	سایر علل و عوامل
۱۸۰	.....	شرایط میانجی
۱۸۱	.....	جامعه‌پذیری
۱۸۲	.....	شخصیت
۱۸۳	.....	زمینه
۱۸۴	.....	فرهنگ
۱۸۵	.....	محیط
۱۸۸	.....	استراتژی‌ها
۱۸۸	.....	اجتماعی شدن
۱۸۹	.....	هم‌نوایی
۱۹۰	.....	ارتباط با دیگران
۱۹۰	.....	هم‌بستگی اجتماعی یا عضویت در نظام اجتماعی (گروه‌ها، سازمان‌ها و...)
۱۹۱	.....	آرمان‌گرایی
۱۹۲	.....	پدیده
۱۹۳	.....	تغییر سبک زندگی
۱۹۴	.....	تنوع سبک زندگی (سبک زندگی یا سبک‌های زندگی)
۱۹۶	.....	پیامدهای سبک زندگی اجتماعی
۱۹۷	.....	پیامدهای فرهنگی
۱۹۷	.....	مدیریت زمان
۱۹۹	.....	مدیریت بدن
۲۰۰	.....	پوشاک و وضع ظاهر
۲۰۱	.....	پیامدهای سیاسی
۲۰۱	.....	پیامدهای اجتماعی
۲۰۱	.....	پیامدهای اقتصادی
۲۰۲	.....	مصرف‌گرایی

۲۰۳ ..... فصل بندی فصل

فصل هفتم: عوامل زمینه‌ای سبک زندگی اسلامی

۲۰۷	.....	۱. جهان‌بینی
۲۰۹	.....	۲. آموزه‌های دینی
۲۱۰	.....	آموزه‌های متافیزیکی اسلام
۲۱۲	.....	توحید
۲۱۳	.....	آفرینش
۲۱۴	.....	آخرت‌گرایی
۲۱۶	.....	معنویت‌گرایی
۲۱۷	.....	آموزه‌های اخلاقی اسلام
۲۱۸	.....	اخلاق فردی و اجتماعی
۲۱۸	.....	تأثیر متقابل «اخلاق» و «رفتار»
۲۱۹	.....	شریعت اسلامی
۲۲۱	.....	عبادات
۲۲۱	.....	معاملات
۲۲۲	.....	ایمان
۲۲۴	.....	۳. تجربه‌های زیسته بشری
۲۲۵	.....	۴. تأثیر محیط
۲۳۱	.....	۵. تأثیر فرهنگ
۲۳۲	.....	جمع‌بندی فصل

فصل هشتم: مؤلفه‌های فردی سبک زندگی اسلامی

۲۳۴	.....	بینش‌ها
۲۳۴	.....	یاد خدا
۲۳۵	.....	فطرت
۲۳۷	.....	اندیشه
۲۳۷	.....	عقل
۲۳۸	.....	نفس
۲۴۰	.....	گرایش‌ها
۲۴۰	.....	نیت‌انجام کار خیر
۲۴۱	.....	امید داشتن
۲۴۱	.....	تولی و تبری
۲۴۲	.....	غرور
۲۴۳	.....	قناعت

۲۴۴	..... بخل
۲۴۴	..... اراده و قدرت
۲۴۷	..... رفتار
۲۴۸	..... مدیریت بدن
۲۴۸	..... ختنه
۲۴۹	..... خودآرایی
۲۵۱	..... بهداشت
۲۵۳	..... جمع‌بندی فصل

فصل نهم: مؤلفه‌های اجتماعی سبک زندگی اسلامی

۲۵۵	..... سازوکار شکل‌گیری سبک زندگی اجتماعی
۲۵۶	..... ارتباط با دیگران
۲۵۷	..... مردم
۲۵۹	..... ارتباط با جنس مخالف
۲۶۱	..... خویشاوندان
۲۶۱	..... همسایگان
۲۶۲	..... دوستان
۲۶۳	..... آرمان‌گرایی
۲۶۵	..... عضویت در گروه‌ها
۲۶۶	..... خانواده
۲۶۷	..... هنجارهای خانواده
۲۶۹	..... نیکی به پدر و مادر
۲۶۹	..... ازدواج
۲۷۲	..... تداوم زندگی
۲۷۳	..... فرزندآوری
۲۷۴	..... تربیت فرزندان
۲۷۶	..... اقتصاد خانواده
۲۷۷	..... طلاق
۲۷۸	..... فرهنگ‌پذیری
۲۷۹	..... ارزش‌های اجتماعی
۲۸۰	..... وفای به عهد
۲۸۱	..... پوشش
۲۸۳	..... اصل مطابقت پوشش و آرایش با جنسیت افراد
۲۸۴	..... اصل پرهیز از تشبه به کفار
۲۸۵	..... حجاب

۲۸۵	.....	بهداشت
۲۸۵	.....	انسجام اجتماعی
۲۸۶	.....	امنیت اجتماعی
۲۸۷	.....	آرامش
۲۹۱	.....	ضد ارزش ها
۲۹۱	.....	هنجارها
۲۹۳	.....	نمادها
۲۹۳	.....	فعالیت اجتماعی
۲۹۴	.....	امر به معروف و نهی از منکر
۲۹۵	.....	اشتغال
۲۹۷	.....	مدیریت زمان
۲۹۷	.....	اوقات فراغت
۳۰۲	.....	مطالعه
۳۰۳	.....	عبادت
۳۰۵	.....	تفریح و شادی
۳۰۷	.....	مسافرت
۳۰۸	.....	صله رحم
۳۱۰	.....	فعالیت اقتصادی
۳۱۱	.....	درآمد
۳۱۲	.....	معیشت
۳۱۳	.....	انفاق
۳۱۵	.....	پس انداز
۳۱۵	.....	قرض الحسنه
۳۱۶	.....	زکات
۳۱۷	.....	آفات اقتصادی
۳۱۷	.....	ربا
۳۱۸	.....	اسراف
۳۲۱	.....	تبذیر
۳۲۲	.....	رفاه زندگی
۳۲۳	.....	فعالیت سیاسی
۳۲۴	.....	جمع بندی فصل

فصل دهم: ویژگی های سبک زندگی اسلامی

۳۲۵	.....	معنویت گرایی
۳۲۶	.....	فطری بودن

۳۳۰	..... سبک زندگی دینی
۳۳۱	..... اعتدال گرایی
۳۳۸	..... ثابت و متغیر بودن
۳۴۰	..... اکتسابی بودن
۳۴۰	..... قانون گرایی
۳۴۱	..... کل گرایی
۳۴۱	..... جمع گرایی
۳۴۴	..... الگو داشتن
۳۴۴	..... هویت و کرامت بخشی
۳۴۵	..... توجه به جنسیت
۳۴۷	..... سبک زندگی مؤمنانه
۳۴۸	..... آرمان گرایی
۳۵۱	..... اصلاح گرایی
۳۵۱	..... پیامدهای سبک زندگی اسلامی
۳۵۳	..... جمع بندی فصل

فصل یازدهم: راهکارهای گسترش سبک زندگی اسلامی

۳۵۵	..... مقدمه
۳۵۶	..... مؤلفه‌های اصلاح سبک زندگی
۳۵۹	..... سؤال و هدف فصل
۳۶۰	..... روش
۳۶۱	..... جمع‌آوری داده‌ها
۳۶۳	..... رویه تحلیل داده‌ها
۳۶۴	..... ۱. مفهوم‌پردازی (کدگذاری باز)
۳۶۴	..... ۲. مقوله‌بندی (کدگذاری محوری)
۳۶۵	..... وضعیت‌سنجی
۳۶۵	..... شناسایی علل و عوامل
۳۶۶	..... شناسایی راهکارها
۳۶۶	..... سرانجام در مرحله چهارم وضعیت مطلوب گزارش می‌شود.
۳۶۸	..... ۳. تعیین نقش مقوله‌ها (کدگذاری انتخابی)
۳۶۸	..... ۴. برقرار کردن پیوند بین مقوله‌ها
۳۶۹	..... جمع بندی فصل

فصل دوازدهم: نتیجه گیری

۳۷۸	..... پیشنهادها
-----	-----------------

منابع

- ۳۸۱ ..... منابع فارسی
۳۹۰ ..... منابع انگلیسی

نمایه‌ها

- ۳۹۳ ..... نمایه اصطلاحات
۳۹۶ ..... نمایه اشخاص

نوع فکر، سبک زندگی را مشخص می‌کند

فصل اول

مقدمه

کلیات

زمینه تحقیق

اصطلاح «سبک زندگی» در ادبیات معاصر ایران، به قدری پرکاربرد شده است که گاه بدون دقت از آن استفاده می‌شود و این امر سبب شده، تحقیقات مناسب و شایسته‌ای درباره سبک زندگی و روابط آن با دیگر جنبه‌های زندگی به انجام نشود. از این رو، شایسته است در مورد کاربرد کنونی این اصطلاح، اصلاحی صورت پذیرد و این دلیلی است که پژوهش در این قلمرو را ضرورت می‌بخشد.

متفکران علوم اجتماعی کوشیده‌اند تا در بررسی‌های خود در باب سبک زندگی به مرحله نخستین تشکیل آن برسند. این تلاش‌ها به این باور منجر شده است که سبک‌های زندگی از مبانی دینی و متکی به وحی ناشی نشده‌اند؛ بلکه در اصل، ریشه در طبیعت انسان و یا خرد جمعی داشته‌اند. به باور آنان، گرایش انسان به زندگی جمعی طبیعی و خودساخته، ضرورت تنظیم قواعد و سازماندهی فرایند زندگی جمعی را بر او تحمیل کرد. این قواعد در ابتدای امر بدون هیچ هدف و پیش‌زمینه‌ای ایجاد شد؛ زیرا انسان در آغاز به صورت صرفاً مکانیکی با دیگر انسان‌ها ارتباط برقرار کرد. چنان‌که با همکاری و ارتباط با دیگران برای مقابله با خطراتی که او را تهدید می‌کرد، به مقابله با آنها می‌پرداخت. پس از آن و به مرور زمان، رسوم، آداب و سنن زندگی جمعی آگاهانه‌ای در میان انسان‌ها ایجاد شد و در نهایت، آنچه امروزه به عنوان سبک زندگی می‌شناسیم، به وجود آمد.

این‌گونه تحلیل که نویسندگان آثار جامعه‌شناختی ارائه می‌دهند، بر اندیشه‌های غیردینی

۲ سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن

استوار است؛ به دیگر سخن، غریزی انگاشتن زندگی انسان نخستین و اینکه هیچ نظمی در زندگی نداشته و عاری از هر گونه فرهنگ اجتماعی و سازماندهی بوده و ارتباطش با طبیعت، تنها منبع شناخت وی بوده است، یک نظریه غیردینی و سکولار است. در نهایت، می‌توان گفت طبق این نظریه‌ها، سبک زندگی منشاء آسمانی نداشته و شریعت‌های الهی سازمان‌دهنده سبک زندگی انسان در خانواده، دین و اقتصاد نبوده‌اند.

اما در مقابل این باور جامعه‌شناسان غیردینی، باوری قرار دارد که در یک نگاه حداقلی بخشی از قواعد و هنجارهای زندگی جمعی انسان‌ها را ناشی از شریعت‌های الهی تلقی می‌کند. این رویکرد دینی به سبک زندگی، از دو جهت قابل دفاع است: یکی به جهت نگاه شمول‌گرایانه دین به زندگی و دو دیگر به جهت اینکه هیچ سبک زندگی موجودی را نمی‌توان یافت که در آن هنجاری، رسمی، قاعده‌ای، بینشی و... دینی وجود نداشته باشد.

در توضیح نگاه شمول‌گرایانه دین به سبک زندگی، می‌توان گفت: امروزه در بیشتر علوم انسانی (مانند روان‌شناسی، علم اقتصاد، جامعه‌شناسی و یا علوم تربیتی) و حتی علوم غیرانسانی (مانند علوم پزشکی و بهداشت) موضوع سبک زندگی مورد توجه قرار گرفته است؛ اما هر یک از این علوم از یک دیدگاه و نگرش خاص به عوامل شکل‌گیری و تأثیرگذار بر سبک زندگی انسان می‌نگرند؛ برای نمونه، علم روان‌شناسی بر مؤلفه‌های شخصیت، علم اقتصاد بر مصرف‌گرایی، درآمد و هزینه زندگی، بعضی دیگر بر میزان نقش تکنولوژی و برخی نیز بر تأثیر عامل منزلت اجتماعی بر سبک زندگی تأکید دارند؛ ولی سبک زندگی پیچیده‌تر از این تصویر ساده‌ای است که این علوم و نظریه‌های مختلف از آن مد نظر دارند و چه بسا یک پژوهش در درون یک علم خاص توانایی احاطه بر مجموعه این عوامل متداخل در ساخت یک سبک زندگی و یا جهت‌دهی مثبت و منفی به یک سبک زندگی را نداشته باشد. اینجاست که ضرورت نگرش شمول‌گرایانه دین مشخص می‌شود؛ زیرا دین همه این عوامل را به عنوان یک مجموعه به دیده اعتبار می‌نگرد. هم به میزان ارتباطات فرد با خدا، طبیعت و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، هم به شرایط جغرافیایی و اقتصادی که وی را در بر می‌گیرد و نیز به عقیده‌ای که فرد به آن ایمان دارد، در جهت‌دهی به سبک زندگی انسان توجه می‌کند.

اگر چه باور به وجود سبک زندگی دینی در دو تلقی حداکثری و حداقلی قابل دفاع است، اما ارائه آن به صورت یک نظام به روز و کارآمد مسئله‌ای است که کمتر به آن توجه شده است.

افزون بر مسئله پیش گفته، مشکلات و زمینه‌هایی نیز وجود دارند که سبب شده است تا موضوع سبک زندگی اسلامی برای تحقیق برگزیده شود. این مشکلات عبارت‌اند از:

- جهت‌دهی یک‌سویه (صرفاً مادی) رسانه‌ها به سبک زندگی امروزی، امروزه رسانه‌های جمعی سیطره‌ای قوی بر روابط خانوادگی، تنظیم اوقات خواب و بیداری خانواده‌ها، اوقات فراغت افراد، فرهنگ‌سازی برای خانواده و ... بدون توجه جدی به ابعاد غیرمادی زندگی دارند؛ به دیگر سخن، سبک زندگی القا شده توسط رسانه‌ها، با بسیاری از آموزه‌های قرآنی ناسازگار است که عرفی شدن سبک زندگی را در جوامع دینی و اسلامی به همراه دارد؛

- امروزه سبک زندگی مصرفی، الزامات شغلی، اقتصادی و ارتباطی، انسان‌ها را در جوامع گوناگون تحت الشعاع قرار داده است. فرهنگ مصرف‌گرایی، رنگ و بوی زندگی انسان‌ها را تغییر داده و یک معنای مجازی برای سبک زندگی ارائه می‌دهد که برای هویت انسانی، نوعی آسیب جدی به‌شمار می‌رود؛ در پرتو همین معنا، رشد و تعالی انسان، معنایی مجازی پیدا کرده است و معیار هنجار و نابهنجار با فطرت انسانی هماهنگ نیست؛

- مشکل نارضایتی بسیاری از مسلمانان از سبک زندگی فعلی‌شان است. بسیاری از مسلمانان از سبک زندگی فعلی‌شان رضایت ندارند و دچار نوعی حیرت در باب سبک زندگی خود هستند؛

- سبک زندگی جدید، اوقات فراغت، کار، عبادت، ارتباطات فردی، میان‌فردی، سازمانی و میان‌سازمانی را تحت الشعاع خود قرار داده است؛ زیرا مردم کمتر به این امور اهمیت می‌دهند؛

- نظام‌مند و به‌روز نبودن سبک زندگی اسلامی؛ یک نظام جامع، به‌روز و منسجم از دیدگاه اسلام در باب چگونگی و سبک زندگی در دست نیست که در آن تمام شاخص‌های سبک زندگی بررسی شده باشد؛ شاید بتوان گفت خاستگاه همه مشکلات پیش گفته در عدم‌صورت‌بندی سبک زندگی اسلامی در یک نظام هماهنگ، منسجم، به‌روز و کارآمد است.

حال اگر این پیش‌فرض‌ها را بپذیریم که سبک‌های زندگی به صورت یک نظام و مدل منسجم صورت‌بندی می‌شوند و در هر نظام سبک زندگی، ادیان مجموعه‌ها و عناصری را ارائه داده‌اند، می‌توان مسئله این تحقیق را این‌گونه صورت‌بندی کرد که: ۱. نظام سبک زندگی اسلامی چگونه سبکی خواهد بود؛ ۲. نظام سبک زندگی اسلامی چگونه در هر زمانی خود را با شرایط محیطی و اجتماعی سازگار می‌کند.

بیان موضوع

امروزه، سبک زندگی موضوع بررسی بسیاری از علوم قرار گرفته است. جامعه‌شناسی، اقتصاد، روان‌شناسی و بهداشت از جمله علوم هستند که به سبک زندگی پرداخته‌اند. این تحقیق سبک زندگی را به‌عنوان نتیجه شخصیت فرد قرار نمی‌دهد؛ بلکه آن را به‌عنوان یک واقعیت اجتماعی بررسی می‌کند. به نظر می‌رسد سبک زندگی را نمی‌توان با معیارهای صرفاً روان‌شناسانه تبیین کرد؛ زیرا شیوه بررسی روان‌شناسانه سبک زندگی، بعد عینی و کمیت‌پذیر شخصیت افراد است. به‌همین دلیل، نظریه سبک زندگی آدلر، نظریه شخصیت او نیز تلقی می‌شود؛ بنابراین باید سبک زندگی را با آنچه که نظام اجتماعی تشکیل می‌دهد، تبیین کرد. بر این اساس می‌توان از سبک زندگی دینی یا اسلامی سخن گفت؛ زیرا بی‌شک وضع نظام اجتماعی‌ای که ارتباطات اعضایش از یک نظام دینی متأثر است، سبک زندگی متفاوتی نسبت به دیگر سبک‌های زندگی دارد.

بدیهی است این سخن بدان معنا نیست که سبک زندگی را نمی‌توان از منظر روان‌شناختی موضوع تحقیق قرار داد؛ بلکه آنچه در این تحقیق مد نظر است، نگرشی جامع به موضوع سبک زندگی از منظر دین است؛ بنابراین، سبک زندگی افزون بر یک بعد فردی، یک بعد اجتماعی-دینی هم دارد که این تحقیق درصدد است، سبک زندگی را از ابعاد فردی، اجتماعی و دینی بررسی کند. این تحقیق افزون بر نگرش جامع به سبک زندگی، درصدد است به سبک زندگی از منظر دین اسلام نیز توجه دهد. چگونگی تأثیر دین (اسلام) بر سبک زندگی به دو صورت قابل بررسی و مطالعه است. یکی، مطالعه توصیفی و بیان چیستی و چگونگی وضعیت موجود سبک زندگی مؤمنانه در جوامع معاصر، آسیب‌شناسی و ارائه راهکارها و راهبردهایی برای نزدیک شدن به وضعیت مطلوب زندگی مؤمنانه؛ دو دیگر، مطالعه‌ی هنجارین سبک زندگی ادیان به‌طور کلی یا یک دین خاص؛ به بیان دیگر، مطالعه برای یافتن پاسخ این پرسش که چه سبک یا سبک‌هایی را ادیان برای زندگی پیروان خود در دنیای معاصر پیش می‌نهند؛ یعنی اینکه هر دینی بر اساس جهان‌بینی و نظریه دیدگاهی خود سبک زندگی خاصی را به پیروان خود توصیه می‌کند. جهان‌بینی و نظریه دیدگاهی شامل آموزه‌هایی در مورد جهان هستی (طبیعت و انسان)، معرفت، ارزش‌ها و روش شناخت است. هر دینی بر اساس آموزه‌های دیدگاهی خود، پیروان خود را به زندگی کردن به سبک و شیوه‌ای متناسب با جهان‌بینی مورد نظر خود ترغیب می‌کند. سبک زندگی بر اساس جهان‌بینی دینی را می‌توان «سبک زندگی دینی» نامید یا «سبک زندگی مطلوب» دانست.

در شکل نخست، مطالعه «واقعیت سبک زندگی»، تأثیر دین بر سبک زندگی‌های معاصر (ایستایی‌شناسی) و نقش دین در فرایند شکل‌گیری «سبک زندگی» (پویاشناسی) بررسی می‌شود؛ در شکل دوم، سبک زندگی مطلوب از نگاه ادیان، رابطه دین با نظریه‌هایی که درباره سبک زندگی ارائه شده است و نظریه خاص دینی در مورد سبک زندگی کاوش می‌شود؛ برای نمونه، پیوند نظریه سبک زندگی ماکس وبر با مذهب پروتستانیزم یا نظریه بوردیو با اسلام در شکل اخیر، بررسی خواهد شد. این موضوع نیز واضح است که می‌توان در پایان شکل دوم مطالعه و بر اساس نظریه‌های سبک زندگی دینی به دست آمده، فرضیه‌هایی را ساخت و آنها را در جوامع دینی معاصر ارزیابی و سنجش کرد. آنچه در این تحقیق بحث و بررسی می‌شود، تحقیق به شکل دوم و آن هم نوع نظریه‌پردازی بر اساس منابع خاص دین اسلام در مورد سبک زندگی است؛ یعنی در این تحقیق برای به دست آوردن نظریه زمینه‌ای سبک زندگی به ظاهر آیات قرآن و روایات مرتبط و به تفسیر آیات برای تأیید و مستند کردن آن (سنجش اعتبار و پایایی نتایج) مراجعه می‌شود. هدف این تحقیق، استنباط و استخراج نظریه سبک زندگی از آیات و روایات مرتبط و تفسیری (بر اساس روش ترکیبی تفسیر موضوعی، تحلیل محتوا و نظریه زمینه‌ای) است.

اما یکی از ابعاد سبک زندگی، ساحت‌های درونی، بینش‌ها، گرایش‌ها و اراده انسان است؛ بنابراین، انتخاب سبک زندگی انسان امری انتخابی است. در صورت ارادی و اختیاری بودن بعدی از سبک زندگی این پرسش پیش می‌آید که «سبک زندگی دینی یعنی چه؟ آیا دین می‌تواند سلیقه و گرایش‌های انسان‌ها را شکل دهد؟ اگر تعالیم دینی با گرایش‌ها و سلیقه افراد در سبک زندگی ناسازگار شد، چه باید کرد؟ بر اساس این‌گونه پرسش‌ها، در این تحقیق ناگزیر هستیم به مباحث نظری سبک زندگی دینی نیز بپردازیم.

هدف

به طور کلی، هدف تحقیق پیش رو این است که الگوی سبک زندگی اسلامی به صورت جامع و کاملاً متمایز و متفاوت با الگوهای صرفاً روان‌شناسانه یا جامعه‌شناسانه و یا صرفاً اقتصادی از منابع اسلامی استخراج شود. بر اساس این هدف کلی، می‌توان به اهداف جزئی طرح اشاره کرد:

۱. هدف اکتشافی این تحقیق نظریه‌پردازی است (ارائه نظریه زمینه‌ای سبک زندگی برگرفته شده از آیات قرآن و روایات مرتبط)؛

۶ سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن

۲. ارائه نظریه‌ای تجویزی و هنجارین و راهکارهایی برای بهتر شدن شرایط زندگی در دوران معاصر؛

۳. تلاش برای ایجاد مقدمات شکل‌گیری جامعه‌شناسی اسلامی (بر مبنای ایده نظریه‌پردازی و بر اساس متون دینی)؛

۴. ارزیابی و اصلاح نظریه اجتماعی ارتباط.

این تحقیق سبک زندگی را محصول شکل‌گیری آرمان‌ها و قوت همبستگی اجتماعی می‌داند که در اثر آن ارتباطات میان اعضای جامعه افزایش می‌یابد و جمع‌گرایی قوت می‌گیرد و فردگرایی تضعیف می‌شود.

سؤالات اصلی

از آیات قرآن و روایات مرتبط چه نظریه (الگوی) اجتماعی در باب سبک زندگی قابل استنباط است؟

سؤالات فرعی

- ابعاد و مؤلفه‌های الگوی سبک زندگی اسلامی کدامند؟

- چه مفاهیمی در قرآن ناظر به ابعاد و مؤلفه‌های سبک زندگی است؟

ضرورت پژوهش

مفهوم و الگوی سبک زندگی مفهومی تولیدپذیر و بازتولیدپذیر است و این انعطاف با توجه به تحولات اجتماعی، نکته اساسی در ضرورت مطالعه سبک زندگی از منظر منابع اسلامی در دنیای معاصر است. علت توافق اندیشمندان اجتماعی بر ضرورت بررسی سبک زندگی در هر زمانی نیز ریشه در همین قابلیت انعطاف‌پذیری مفهوم و الگوی سبک زندگی دارد؛ از همین رو، اگر بتوان اجزا و ارکان اصلی مفهوم و الگوی سبک زندگی را در منابع اسلامی شناسایی کرد، هم‌چنین شاخص‌های روزآمدی، پویایی و چگونگی انطباق آن بر شرایط و مقتضیات اجتماع و جامعه معاصر را شناخت، یک مطالعه بسیار مهم اجتماعی انجام شده است. افزون بر این، سرگردانی و تحیر بعضی از مؤمنان ایرانی به دلیل انتشار سبک‌های مختلف

زندگی در رسانه‌های داخلی و خارجی و ناهماهنگی و ناسازگاری بعضی از آنها با پاره‌ای از آموزه‌ها و تعالیم اسلامی، انجام این تحقیق را ضرورت می‌بخشد، اگر در این برهه زمانی چنین تحقیقی اجرا نشود، آسیب‌پذیری این بخش جامعه به مراتب بیشتر می‌شود.

پیشینه تحقیق

۱. محمدسعید مهدوی‌کنی (۱۳۸۶) در اثر خود، دین و سبک زندگی که رساله دکتری وی بوده است، به توصیف رابطه دین با سبک زندگی به‌عنوان جزئی از فرهنگ پرداخته است. این تحقیق در دو بخش تنظیم شده است: بخش اول به بررسی معنای دین و سبک زندگی به طور کلی پرداخته است، از این‌رو، جای خالی بحث نظری در باب اسلام و سبک زندگی کاملاً محسوس است. بر اساس ادعای محقق، این تحقیق برای تدوین مقدمه‌ای نظری، روشی و کاربردی برای ارائه دیدگاه‌های اسلامی انجام شده است. این تحقیق بر محور انسان‌شناسی – جامعه‌شناسی استوار است. بخش دوم به یک مطالعه موردی اختصاص دارد. هدف اصلی از این مطالعه موردی تلاش برای کاربردی کردن مباحث نظری موجود در بخش اول بیان شده است. مورد این مطالعه شرکت‌کنندگان در یکی از جلسات مذهبی و هدف از آن بررسی روابط آموزه‌های مذهبی در جلسات مذهبی با سبک زندگی شرکت‌کنندگان در آن است که به نظر می‌رسد محقق در تحقق این هدف در بخش دوم چندان موفق نبوده است.

۲. یکی دیگر از تحقیقاتی که برای تحقیق حاضر جنبه پیشینی دارد، رساله دکتری محمد کاویانی (۱۳۹۱) با عنوان «طرح نظریه سبک زندگی بر اساس دیدگاه اسلام و ساخت آزمون سبک زندگی اسلامی و بررسی ویژگی‌های روانسنجی آن» است. محقق در این تحقیق دو هدف را دنبال می‌کند: یکی تولید نظریه تجویزی اسلام در باب سبک زندگی؛ دوم ساخت و بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی آزمون سبک زندگی اسلام. این تحقیق ابتدا بر اساس مطالعه پژوهی دست به استنباط نظریه اسلام در این باب می‌زند و در طی مراحل هم‌چون موضوع‌یابی، تحلیل نظری اولیه، معلوم‌سازی چارچوب کلی برای نظریه سبک زندگی اسلامی، فراهم‌سازی قالب مناسب و منسجمی برای آن و محتوادهی آن در رده‌های اولیه، به تولید نظریه‌ای در این مورد نائل می‌شود. بر اساس این نظریه سبک زندگی کودکان تحت تأثیر ریشه‌های متعددی شکل می‌گیرد، تحت تأثیر آن ریشه‌ها نگرش‌های کلی افراد راجع به خود، دیگران، هستی،

۸ سبک زندگی اجتماعی با تأکید بر آیات قرآن

مشکلات، معنویت و جنس مخالف به وجود می‌آیند. تعامل طولی و عرضی عوامل نگرشی فرد، به یکدیگر به صورت درهم تنیده باعث شکل‌گیری رفتارها و وظایف زندگی به صورتی خاص می‌شود که همان سبک زندگی فرد است.

تحقیق برای رسیدن به هدف دوم، مراحل مختلفی (فراهم‌سازی خزانه سؤالات، غربال آنها طی دو نوبت از سوی متخصصان اسلامی و به دست آوردن روایی و محتوایی، چک کردن ویژگی‌های ظاهری آزمون، مشورت با اساتید روانسنجی و روش تحقیق در راستای به دست آوردن روایی صورت، فراهم کردن دستورالعمل برای همسانی اجرای آزمون، فراهم‌سازی کلید آزمون بر اساس وزن نمره‌ای هر یک از سؤالات بر اساس دیدگاه متخصصان دینی) را پشت‌سر می‌گذارد. داده‌های به دست آمده از اجرای این تحقیق، با روش تحلیل عاملی، آلفای کرونباخ و تحلیل مانوا تحلیل شده است. نتایج نشان داد آزمون سبک زندگی از پایایی مناسب برخوردار بوده است.

چند نکته در مورد این تحقیق حائز توجه است: اولاً، در این تحقیق منظور از سبک زندگی همان نظریه شخصیت در روان‌شناسی است. تغییر عنوانی که از سوی آدلر به وجود آمده است و تعدادی از روان‌شناسان از وی پیروی کرده‌اند؛ ثانیاً، این تحقیق نظریه آدلر در باب شخصیت را با داده‌های اسلامی فربه‌تر کرده و سپس به سنجش آن اقدام نموده است. از این‌رو، تفاوت اساسی این تحقیق با پژوهش حاضر در نوع نگرش علمی به سبک زندگی است. در این تحقیق سبک زندگی یکی از موضوعات مهم جامعه‌شناسی تلقی شده است که نسبت بسیار زیادی با بحث قشربندی و طبقات اجتماعی دارد.

۳. محمود شهابی در تحقیق «قدرت، ثروت و سبک‌های زندگی در ایران»، با تکیه بر نظریه ماکس وبر، باور دارد، برای تمایز و تفکیک طبقات اجتماعی نمی‌توان تنها به درآمد و مصرف توجه کرد. امروزه نظریه پردازان جدید سبک زندگی دیدگاه‌های دیگری دارند، اینکه سبک زندگی محل بروز فردیت است و شخص می‌تواند سبک زندگی خودش را انتخاب کند. وی در مورد ایران با نگاه کمی و نسبی به این موضوع می‌پردازد؛ زیرا هم بر اساس دیدگاه واپس‌گرا و هم بر اساس دیدگاه‌های جدید این قضایا صورت فردی دارد که در مورد ایران هم صادق است.

وی با این فرض که ما می‌توانیم سبک زندگی تولید کنیم، با طرح این پرسش که چرا در ایران قدرت با سبک زندگی ارتباط دارد، می‌نویسد: در عرصه قدرت و ثروت، جامعه ما پر انشعاب

است و در چنین جامعه‌ای سبک‌های زندگی، فرصت‌های برابر برای همه قرار نمی‌دهد. به همین دلیل این سبک‌های زندگی غیرقانونی شده، از بازنمایی آنها هم جلوگیری می‌شود و تا زمانی که قدرت از طریق هنجارها جلوی شکل‌گیری سبک‌های زندگی را می‌گیرد، طبیعی است که در سبک‌های زندگی جوانان دوگانگی ایجاد می‌شود و لازمه زندگی در این محیط آن است که افراد حوزه‌های زندگی خود را جدا می‌کنند.

او در ادامه به بحث ثروت اشاره می‌کند و می‌افزاید: سبک‌های زندگی به طبقات افراد معطوف می‌شود؛ یکی از عوامل محدودکننده سبک زندگی این است که معتقد باشیم لازمه پذیرفتن سبک زندگی، داشتن سرمایه است.

وی تصریح می‌کند: سبک‌های زندگی نماینده تنوع شکاف طبقات زندگی هستند و طبقه اجتماعی ملازم یک نوع هم‌گرایی است؛ اما همچنان قابل استفاده بوده و فاکتور مهمی است. نگاه ما به طبقه به عنوان یک متغیر است. اگر چه در جامعه ما ساختار اجتماعی تعیین‌کننده است؛ ولی به دلیل سلسله‌مراتب اجتماعی و اقتصادی دسترسی به کالا یک اندازه نیست. به همین دلیل همچنان می‌توانیم به فردی شدن توجه کنیم و در آخر اینکه سبک‌های زندگی در ایران به دلیل رسانه‌ای شدن عناصر مشترکی دارند و نسبتی که بین سبک‌های زندگی وجود دارد، همان نسبتی است که بین فرهنگ و خرده‌فرهنگ وجود دارد.

چند نکته در خصوص این تحقیق قابل توجه است: اولاً، این تحقیق بر اساس نظریه مارکس و وبر در مورد سبک زندگی تحقیق کرده است و بر اساس همین نظریه‌ها نیز در مورد جامعه ایران به قضاوت نشست است که به نظر می‌رسد در مورد جامعه ایران چندان درست نباشد؛ ثانیاً، این نظریه در مورد سبک زندگی دینی یا سبک زندگی در جامعه دینی که ایران نیز یکی از مصادیق روشن آن است، هیچ اظهار نظری نکرده است؛ از این رو، چندان به کار تحقیق حاضر نمی‌آید.

۴. اباذری و چاوشیان (۱۳۸۱) در مقاله «از طبقه اجتماعی تا سبک زندگی، رویکردهای نوین در تحلیل جامعه‌شناختی هویت اجتماعی» به بررسی رابطه سبک زندگی و طبقه اجتماعی می‌پردازند. مفهوم طبقات اجتماعی اصل بنیادین تبیین‌های اجتماعی در سنت تفکر جامعه‌شناختی است. هم پویای اجتماعی و هم هویت اجتماعی اعضای جوامع پیشرفته به کمک این مفهوم، تحلیل و درک می‌شود؛ اما جهت‌گیری همگرای نظریه‌های اجتماعی اخیر به سمت پذیرش اهمیت فزاینده حوزه مصرف و فعالیت‌های سبک زندگی در شکل دادن به هویت

شخصی و اجتماعی است. این مقاله در صدد تحلیل چگونگی تغییر شالوده اجتماعی هویت در جوامع امروزی است. این تحلیل بر محور سه استدلال مجزا و در عین حال همبسته پیش رفته است: ۱. تحول در رابطه میان کار و فراغت؛ ۲. چندپارگی ساختار طبقاتی در جوامع مدرن؛ ۳. پیدایش فرهنگ مصرف. نتیجه این استدلال‌ها پذیرش اولویت فرهنگ بر ساختار اجتماعی تولید و پذیرش بازتابندگی^۱ شکل‌گیری هویت‌ها در برابر جبرگرایی تبیین‌های ساختاری است.

مفهوم‌شناسی

سبک

سبک مجموعه روش‌ها و طریقه‌هایی است که هر فردی به وسیله آن از تمام سرمایه‌های فردی و اجتماعی برای برقراری ارتباط با دیگران و گذران امور زندگی و اجتماعی خود استفاده می‌کند و آنها را به کار می‌اندازد. به عبارت رساتر، سبک پدیده‌ای جمعی است. زمانی می‌توان از سبک سخن به میان آورد که از طرف تعدادی از افراد جامعه یا گروهی خاص اجتماعی مورد پذیرش واقع شود. اگر چنین امری محقق نشود و سبک از سوی افراد یا گروهی اجتماعی پذیرفته نشود، یک رویه فردی شکل می‌گیرد که دیگر ارزش اجتماعی ندارد.

در اینجا سبک امری مشتق از طبقه و قابل تبیین با آن نیست؛ ولی در مقابل این نظریه، دو نظریه دیگر قرار دارد: یکی سبک امری مشتق از طبقه و قابل تبیین با آن است و نظریه دیگر سبک‌ها را در سطح ایفای نقش مستقل از دال‌ها بررسی می‌کند. برای این کار، هب‌دیژ^۲ مدعی خاص بودگی سبک‌ها به لحاظ نشانه‌شناسی و فرهنگی و در عین حال حفظ مفاهیم مونشاژ و مقاومت می‌شود. از دیدگاه هب‌دیژ سبک، عملی دلالت‌مند است که در خرده‌فرهنگ‌های جالب، نمایی مصنوعی از رمزگان معنایی است. گفته می‌شود که سبک به منزله شکلی از مقاومت نمادین در برابر نظم مسلط عمل می‌کند. سبک از طریق دلالت بر تفاوت‌ها، هویتی گروهی را برمی‌سازد. این هویت‌سازی با تغییر شکل نشانه‌ها و کالاها در فرایندهای مونتاژ قابل اکتساب است.^۳

---

1. reflexivity

2. Hebdige

۳. بارکر، مطالعات فرهنگی، ترجمه مهدی فرجی، ص ۶۹۰.

در معنایی دیگر، سبک یعنی گذشتن از مرزهای معمولی و وحدت‌بخش به چیزهایی که ممکن است موجودیت‌های کاملاً متفاوتی داشته باشد؛ بنابراین اگر کسانی در مورد ادیان آگاهی نداشته باشند، به آسانی می‌توانند ادیان را از روی سبک زندگی پیروانشان (از روی بینش‌ها، گرایش‌ها، و رفتار مؤمنان در جنبه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و...) از یکدیگر تشخیص دهند. از این‌رو، سبک‌های زندگی دینی با اینکه شباهت‌هایی دارند؛ اما هر سبک زندگی جنبه‌های منحصر به فرد و خلاقانه‌ای نیز دارد که سبب متفاوت شدنش با دیگر سبک‌های زندگی می‌شود.

شکل دادن یا طراحی چیزی (مانند موی سر و یا چینش اسباب و وسایل منزل) تا بدین شیوه، جالب و جذاب به نظر آید. به عبارتی کیفیت برتر در ظاهر، طراحی یا رفتار.^۱ یا سبک زندگی روش خاصی از زندگی یک فرد یا گروه تعریف شده است.^۲

سبک، پدیده‌ای جمعی است؛ به این معنا که هیچ نوع سبکی نمی‌تواند فردی و خصوصی باشد، مثل پدیده‌ی زبان و پول که جمعی هستند و زبان یا پول فردی و خصوصی بی‌معنا است؛ بنابراین، سبک زندگی هم پدیده‌ای اجتماعی است. به این معنا که سبک زندگی منحصر به فرد برای یک نفر در جامعه وجود ندارد. به همین دلیل سبک زندگی می‌تواند معیاری برای گروه‌بندی یا قشربندی اجتماعی باشد.

زندگی

اگر چه در آموزه‌های اسلام^۳ مرگ پایان زندگی نیست؛ اما در این تحقیق و در اصطلاح سبک زندگی، مراد از طول عمر، از زمان تولد تا مرگ یا زندگی این جهانی است. به دیگر سخن، منظور از زندگی در اینجا زندگی برزخی یا آن جهانی نیست.

سبک زندگی

آیا مفهوم سبک زندگی ترکیبی از معنای دو مفهوم سبک و زندگی است یا اصطلاحی خاص در علوم اجتماعی و به‌ویژه جامعه‌شناسی است؟ آیا کسانی که از اصطلاح سبک زندگی استفاده

1. Cambridge Dictionary. 2006.

2. Oxford Dictionary. 2008.

۳. غافر، ۱۱.

کرده‌اند، همگی معنای واحدی را از آن اراده کرده‌اند؟^۱ در پاسخ به این پرسش باید خاطر نشان کرد که مفهوم سبک زندگی امروزه به قدری گسترده است که بیان یک تعریف عملیاتی دقیق و مورد پذیرش همگان، برای تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن بسیار دشوار است؛ از این رو، دانشمندان مختلف علوم هر کدام تلاش کرده‌اند تعریفی را بیان کنند که خود پذیرفته‌اند؛ برای نمونه، پاره‌ای سبک زندگی را به الگوهای کنش تعریف کرده‌اند که تمییزدهندهٔ افراد جامعه از یکدیگر؛^۲ یا مجموعه‌ای از رفتارهای قابل مشاهده و معنی‌دار افراد جامعه است.^۳

از مجموع تعریف‌های سبک زندگی می‌توان در یک جمع‌بندی گفت: سبک زندگی مجموعه‌ای از ارزش‌ها، طرز تلقی‌ها، شیوه‌های رفتار، حالت‌ها و سلیقه‌ها است که در بیشتر مواقع در میان یک گروه ظهور می‌کند و شماری از افراد، صاحب یک نوع سبک زندگی مشترک می‌شوند. در سبک‌های زندگی، رهیافت‌هایی که از ارزش‌ها؛ تلقی‌ها، سلیقه‌ها و... به دست آمده است، در قالب زندگی نمایان می‌شود: از طرز پوشش، غذای مورد علاقه و طرز آراستن، تا معماری، دکوراسیون، تزئین خانه و... .

بنابراین سبک زندگی، در این تحقیق، قواعد ارتباطی و رفتاری برآمده از بینش‌ها، گرایش‌ها، ارزش‌ها در ابعاد شخصیت فردی و زندگی خانوادگی و اجتماعی (با مؤلفه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و حقوقی) است.

مفاهیم مرتبط

سبک زندگی با یک مجموعه از مفاهیم نیز پیوند خورده است، مفاهیمی مانند عینیت و ذهنیت، فرهنگ و جامعه، فرهنگ عینی و ذهنی، صورت (شکل) و محتوا، رفتار و معنا (نگرش، ارزش، و هنجار)، اخلاق و ایدئولوژی، سنت و نوگرایی، شخصیت و هویت (فردی و جمعی)، وراثت و محیط، فردیت و عمومیت، خلاقیت و بازتولید، تولید و مصرف، طبقه و قشر بندی اجتماعی، زیباشناسی (سلیقه) و نیاز، منزلت و مشروعیت. پر واضح است که بدون شناخت این روابط، درک درستی از سبک زندگی و نظریه‌های مربوط به آن به دست نخواهد آمد.^۴

۱. مهدوی کنی «مفهوم سبک زندگی و گسترهٔ آن در علوم اجتماعی»، ص ۲۰۰.

2. Cf: Chaney, *The cultural Turn*, p. 4.

3. Sobel, (1981), *Life style Expenditure in comtem porary American*, p. 31.

۴. ر.ک: هندی، اوقات فراغت و سبک‌های زندگی.

سبک زندگی عمومی

سبک زندگی عمومی یا مردمی، اصطلاحی در مقابل اصطلاح سبک زندگی خواص، مثل سبک زندگی سپاهیان، فرهنگیان، روحانیان، صنعتگران و... است. سبک زندگی عمومی اغلب در کاربردهای خود، قابلیت تبدیل و تغییر دارد و از آنجایی که هم به موضوعات فرهنگی خاص، مصرف، اشیای نمادین و سبک زندگی عمومی اشاره دارد، ابهام آفرین می‌شود.

از نظر تحلیلی در کاربرد اصطلاح سبک زندگی، سبک زندگی عمومی به سبکی اطلاق می‌شود که عموم مردم در ساخت و پرداخت آن مشارکت دارند. در این تلقی، سبک زندگی مردمی اغلب بر پایه دیدگاه‌های طبقاتی، معرف سبک زندگی ای است که ریشه در فرایندها، ارتباطها و ارزش‌های اجتماعی دارد. پس بر مبنای این نگرش، سبک زندگی مردمی، مفهومی و در عین حال کمی و کیفی است. این دیدگاه به تعداد و کمیت استقبال مردم نظر دارد. سبک زندگی وقتی عمومی و مردمی است که به‌طور نسبی مردم‌پسند باشد و مورد استقبال عموم قرار گیرد؛ در مقایسه با سبک زندگی خواص، مثل سبک زندگی روحانیان که موردپسند عموم مردم نیست. این نگرش از سبک زندگی، با تعریف دیگری تداخل می‌یابد که سبک زندگی مردمی را سبک برخاسته از مردم می‌داند؛ منظور با موضوعات و عمکردهایی است که به طریقی باورها، ارزش‌ها و آیین‌های مردمی را شکل می‌دهند و به نمایش می‌گذارند.

سبک زندگی دینی

سبک زندگی دینی سبکی است که بخشی از بینش‌ها، گرایش‌ها، ارزش‌ها و قواعد رفتاری خود را از آموزه‌ها و تعالیم دینی گرفته باشد.

سبک زندگی اسلامی

بر اساس تعریف سبک زندگی دینی، سبک زندگی اسلامی عبارت است از: مجموعه روش‌ها و شیوه‌هایی که هر مسلمانی به وسیله آنها از تمام سرمایه‌های فردی و اجتماعی برای استحکام نظام ارتباطی و سپری کردن درست امور زندگی استفاده می‌کند؛ بنابراین، سبک زندگی اسلامی می‌تواند به ایفای نقش‌های مسلمانان دلالت کند؛ از این‌رو، سبک زندگی اسلامی عمل و نمادها و... است که فرهنگ اسلامی برای نمایشی از معنای زندگی به پیروان خود تعلیم می‌دهد.

فصل دوم

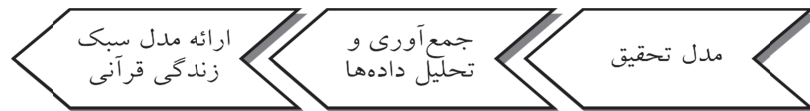
روش‌شناسی تحقیق

این فصل متکفل بحث از روش‌شناسی و روش تحقیق است. منظور از روش‌شناسی ارائه یک الگو برای فرایندی است که باید طی شود تا به نتیجه و پاسخ پرسش تحقیق رسید و منظور از روش تحقیق طی مراحل آن فرایند است که به معلوم شدن مجهول می‌انجامد.

فرایند تحقیق

مهم‌ترین وظیفه تحقیقاتی هر پژوهشگر علاقه‌مند به بررسی سبک زندگی عبارت است از: تعیین حد و مرز، و رسم الگوی سبک زندگی و فراتر از این، مقایسه و طبقه‌بندی انواع مختلف الگوها و همچنین تشخیص و تفکیک اساسی‌ترین و ثابت‌ترین الگوها از الگوهای ثانوی و تغییرپذیر. از این‌رو، برای تسهیل و تسریع در این امر شایسته است فرایند تحقیق خود را در این بخش ارائه کنیم.

برای بررسی آموزه‌های دین اسلام در باب سبک زندگی لازم است تحقیق با کاوش در بین آیات و روایات شروع شود و پس از گردآوری داده‌ها (آیات و روایات مرتبط) و تحلیل آنها الگوی جدید برای سبک زندگی اسلامی ارائه شود.

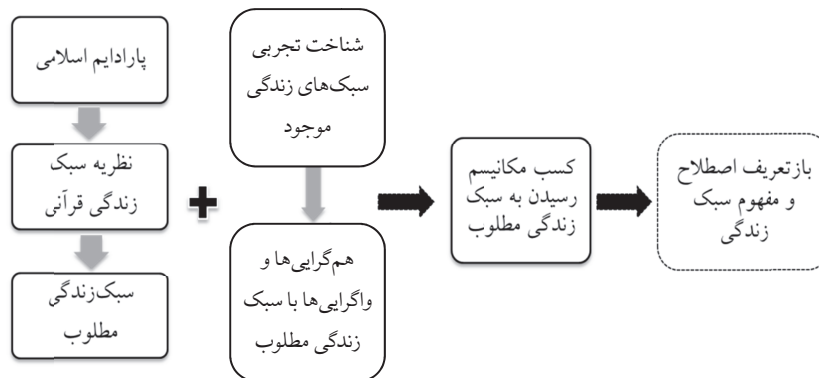

برای عملیاتی کردن الگویی با ویژگی‌های یاد شده باید مراحل زیر پیموده شود:

● بررسی وضعیت موجود؛ بینش‌ها، گرایش‌ها و رفتار آن‌گونه که هست؛ مثل زندگی جمعی چیست؟ زندگی جمعی چگونه عمل می‌کند؟ ارتباطات در زندگی جمعی چگونه است؟ سبک زندگی ما چیست؟

● ترسیم وضعیت مطلوب؛ بینش‌ها، گرایش‌ها و رفتار آن‌گونه که باید باشد؛ مثل ارزش‌های اخلاقی و آرمان‌های زندگی چگونه باید باشد؟ بینش‌ها، گرایش‌ها و رفتارهای خوب، مناسب و شایسته کدامند؟ آرمان برتر و هدف مسلط زندگی جمعی در جامعه چیست؟ سبک زندگی موجود در آینده دور و نزدیک به کجا باید برسد؟

● مکانیسم یا دستورالعمل‌های اجرایی برای تغییر وضعیت موجود؛ مکانیسم رسیدن به آرمان‌های سبک زندگی چیست؟ چگونه باید به آن اهداف و آرمان‌ها رسید؟

بر اساس این الگو، مردم جهان‌بینی مشخصی دارند که سبک زندگی‌شان بر مبنای آن شکل می‌گیرد؛ اما ممکن است در طول زمان این جهان‌بینی دچار تحول شود؛ زیرا در دوران معاصر جهان‌بینی‌های جدیدی در رقابت با جهان‌بینی‌های دینی پدید آمده‌اند که تغییراتی را در وضعیت معرفتی انسان‌ها ایجاد کرده است و این تغییرات به نوبه خود باعث تحولاتی در سبک زندگی آنها شده است.

الگوی روش‌شناسی یا متدولوژی مطالعه سبک زندگی، دارای شش مرحله عمده اجرایی است: مرحله اول، استخراج آموزه‌های اسلامی در باب زندگی و استنباط وضعیت مطلوب سبک زندگی، از متون دینی (کتاب و سنت) است.

مرحله دوم، نظریه‌پردازی بر اساس آیات به دست آمده در مرحله پیشین است. در این